

Юбілей беларускага «Буквара»

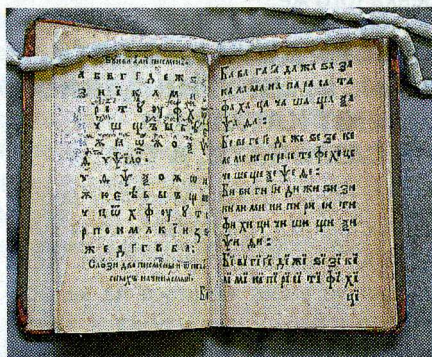
Нядаўна мне пашчасціла наведаць у Мінску ўнікальную выставу ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі – «Беларускі буквар: 400 гадоў гісторыі», да юбілею першага ў свеце выдання пад назвай «Буквар». Ён быў створаны чатырыста год назад менавіта беларусамі. Так што мы можам ганарыцца – у буквара беларускія карані.

Я быццам апынуўся зноў у маленстве. Проста вочы разбягаліся ад безлічы прадстаўленых на выставе буквароў: знакамітых буквароў і азбук XVI–XXI стагоддзяў – розных па складзе, графіцы, мастацкім аздабленні, педагагічных прыёмах навучання чытанню і пісьму. Прадстаўлены нават буквары беларускай дыяспары. На выставе можна было прасачыць усе чатыры стагоддзі існавання Буквара.

«Буквар», канешне, не быў зусім першай кнігай для навучання пісьму і чытанню. Такія падручнікі існавалі і раней – нашы далёкія продкі вучыліся па кнігах Францішка Скарыны, Івана Фёдарова, Лаўрэнція Зізанія і інш. Але вось выданняў пад назвай «Буквар» сапраўды не было. І Буквар здолеў сістэматызаваць увесь назапашаны вопыт у навучанні грамаце і на той час быў самым дасканалым. Ён быў разлічаны не толькі на дзіцячую, юнацкую, але і на дарослую аўдыторыю. Спачатку вучні вывучалі літары славянскага алфавіта, затым складалі іх у простыя склады і словы. Потым чыталі словазлучэнні і сказы. Кожны занятак абавязкова пачынаўся з малітваў, якія складалі значную частку кнігі. Ёсць тут і мудрыя выказванні для маладых людзей – «не крадзі», «шануй бацьку свайго і маці», і пералік смяротных грахоў – «празмерны гонар», «абжорства», «зайздрасць», «скавпасць», «гнеў» і інш.

Дарэчы, калі б не падтрымка беларускага магната Багдана Агінскага, кнігі магло б і не быць. Ён падтрымаў тагачасны цэнтр праваслаўнай культуры – Віленскі Свята-Духавы манастыр, выдавецкая дзейнасць якога была тады забаронена.

Радзімай першага «Буквара» ста-

Старонкі «Буквара»-юбіляра.

ла не Вільня, а мястэчка Еўе Троцкага ваяводства прыблізна ў 40 кіламетрах ад сучаснай літоўскай сталіцы. Там знаходзіўся маёнтак Агінскага. І герб спонсара можна ўбачыць на першай старонцы кнігі.

«БУКВАР» БЫЎ ВЫДАДЗЕНЫ 24 ЛІПЕНЯ 1618 ГОДА У ДРУКАР-НІ ВІЛЕНСКАГА СВЯТА-ДУХАВА ПРАВАСЛАўНАГА БРАЦТВА. Яно было адным з самых старадаўніх беларускіх выдавецтваў у Вялікім Княстве Літоўскім.

Дарэчы, яшчэ да нядаўняга часу лічылася, што першы ў свеце буквар з'явіўся на тэрыторыі Беларусі ў 1631 годзе. Выйшаў ён у Куцеінскай друкарні ўраджэнца Магілёва Спірыдона Собаля, а заснавана яна была годам раней і стала цэнтрам беларускага кірылічнага кнігадрукавання. У Оршы ўстаноўлены памятны знак, які ўяўляе собой тытульны ліст гэтага «Буквара».

Да нашага часу зберагліся два асобнікі падручніка, па якім вучыліся нашы далёкія продкі. Няпоўны – у Каралеўскай бібліятэцы Даніі, поўны – у Вялікабрытаніі, у бібліятэцы «Міддл Тэмпл». Туды кніга патрапіла ў XVII стагоддзі дзякуючы калекцыянеру навучальных выданняў Роберту Эшлі. Потым асобнік апынуўся ў кнігазборы лонданскіх барыстараў – членаў карпарацыі адвакатаў.

Як цудоўна, што ў Нацыянальнай абліятэцы з'явілася лічбавая копія першага Буквара з Каралеўскай бібліятэкі Даніі. Цяпер дакрануцца да выдатнага гістарычнага помніка ў анлайн-рэжыме зможа любы ахвотны на сайце галоўнай бібліятэкі Бацькаўшчыны. Хочацца, каб хутчэй стала даступным шырокай грамадскасці і факсімільнае перавыданне першага Буквара.

Беларусь заўсёды сур'ёзна ставілася да стварэння буквароў. Ужо ў пачатку XX стагоддзя пачалі з'яўляцца падручнікі для навучання чытанню: лемантары і чытанкі Каруся Каганца, Цёткі (Алаізы Пашкевіч), Якуба Коласа, Вацлава Ластоўскага, Янкі Станкевіча, Леанілы Гарэцкай і інш. Многія пакаленні маленькіх беларусаў у савецкі і сённяшні часы вучыліся і працягваюць вучыцца па буквары Анатоля Клышкі. Дарэчы, ён упершыню быў выдадзены ажно ў 1969 г. і перавыдаваўся 23 разы на беларускай, рускай і польскай мовах. Атрымаў залаты медаль Міжнароднай Лейпцыгскай кніжнай выставы ў 1977 г., а ў 2004 г. быў прызнаны лепшым падручнікам года на выставе ў Франкфурце-на-Майне.

Мяне як педагога не можа не радаваць, што ў гонар шанюнага юбілею сёлета ў гарадах, пасёлках і вёсках Беларусі пройдзе шмат цікавых мерапрыемстваў, прысвечаных юбілею Буквара. І ўвесь сёлетні год пройдзе пад знакам 400-годдзя Буквара. Гэта своеасаблівы працяг святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. І як тут не згадаць красамойныя словы Уладзіміра Караткевіча: «Абыякавы да мінулага не мае аніякай інтэлектуальнай перавагі над жывёлай, і таму ёсць першы кандыдат на маральную, а затым і фізічную смерць. Усё адно хто гэта – чалавек ці народ».

**Канстанцін КАРНЯЛЮК,
г. Віцебск.**